

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Komunikacja transnarodowa jako przyszłość komunikowania międzynarodowego?

Author: Zbigniew Oniszcuk

Citation style: Oniszcuk Zbigniew. (2017). Komunikacja transnarodowa jako przyszłość komunikowania międzynarodowego? "Political Preferences" (2017, nr 16, s. 5-16), doi 10.6084/m9.figshare.5605606

Uznanie autorstwa - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Komunikacja transnarodowa jako przyszłość komunikowania międzynarodowego?

Zbigniew Oniszcuk

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Political Preferences

2017, vol. 16: 5-16.

DOI: 10.6084/m9.figshare.5605606

journals.us.edu.pl/index.php/PP

Submitted: 05/08/2017

Accepted: 20/09/2017

Abstract:

Transnational communication as the future of international communication

Processes of globalization, digitalization and convergence have radically transformed mass communication, opening new possibilities for communicating. These transformations have also shaped the traditional international communication, based on the model of transmission and domination of nation states. This caused a need for new approach to the meaning and issues of such communication, hence such expressions as: international communication or global communication appeared in Polish literature of Media studies. In the opinion of German researchers the most adequate term, which also reflects the essence of transformations in international communication is: *transnational communication*. This article aims to explain this term by identifying its denotation, fields and perspectives for studies and by outlining characteristic features of transnational communication.

Key words:

international communication, global communication, transnational communication, states and national communities

Terminologiczne i metodologiczne aspekty przemian w komunikowaniu międzynarodowym

Komunikowanie międzynarodowe to termin, który od dziesiątków określa bardzo ważny obszar naukowej refleksji nad przepływem informacji, opinii, idei i wartości w skali całego świata. W polskiej komunikologii należy odnotować dwie próby zdefiniowanie tego pojęcia. Pierwsza z nich to propozycja Kazimierza Krzysztofka, dla którego komunikowanie międzynarodowe to "proces komunikowania między ludźmi należącymi do różnych państw narodowych" (Krzysztofek 1983: 31). Jak łatwo zauważyć, w tym ujęciu głównym podmiotem komunikowania międzynarodowego są państwa oraz związane z nimi instytucje i organizacje.

To głównie dzięki nim może dojść do aktów komunikowania w skali międzynarodowej. Granice administracyjne państw są w tym wypadku istotnym czynnikiem warunkującym międzynarodowy obieg informacji i przekazów. Druga, znacznie szersza próba sprecyzowania zakresu znaczeniowego terminu „komunikowanie międzynarodowe”, to pogląd Jerzego Olędzkiego, według którego jest to „ciągły i nieuchronny proces komunikacji społecznej w świecie, w którym uczestniczą wszystkie rodzaje środków przekazu, ludzie, narodowe i ponadnarodowe struktury instytucjonalne, organizacje międzynarodowe i korporacje transnarodowe, dzieła sztuki i wytwory materialne (narzędzia, artykuły przemysłowe itp.)” (Olędzki 1998: 20). Definicja ta ukazuje już wyraźnie wielość podmiotów komunikowania międzynarodowego oraz wprowadza do zestawu przekazów i treści tego komunikowania elementy związane z międzynarodową wymianą gospodarczą i kulturalną. Na przykładzie tych definicji widać ewolucję jaką przeszło rozumienie procesu komunikowania międzynarodowego. Od komunikowania zdominowanego przez państwa narodowe i ich struktury do procesu wielopłaszczyznowej komunikacji społecznej, obejmującej różnorodne podmioty, formy i treści przekazów. Na dokonujące się zmiany przemożny wpływ miały społeczne konsekwencje przeobrażeń w procesie komunikowania masowego. Odejście od jednostronnego przekazu typowego dla mediów tradycyjnych, opartego na dominacji nadawcy (klasyczne komunikowanie) do dwustronnego przekazu, zakładającego zmianę ról pomiędzy nadawcą a odbiorcą (komunikacja społeczna), to efekt procesu cyfryzacji, a zwłaszcza rozwoju Internetu, który tworząc struktury sieciowe zmienił oblicze komunikowania międzynarodowego, przekraczając granice państw i kontynentów oraz znosząc ograniczenia przestrzenne i czasowe.

Doniosłość tych przeobrażeń wywołała potrzebę korekt terminologicznych. W opracowaniach naukowych dotyczących komunikowania międzynarodowego pojawia się nowy termin: *komunikacja międzynarodowa* (*International Communication*). W polskiej literaturze naukowej prekursorami używania tego pojęcia byli Jerzy Mikułowski Pomorski i Beata Ociepka. Pierwszy z autorów uważał, że komunikacja międzynarodowa polega „na kontaktach między instytucjami należącymi do różnych kultur narodowych”, a prym w tych kontaktach wiodą agendy rządowe poszczególnych krajów oraz media masowe (Mikułowski Pomorski 1999: 12-13). Z kolei Beata Ociepka, odwołując się do koncepcji badaczy amerykańskich, akcentuje to, że „przekazy komunikacji międzynarodowej mogą być rozpowszechniane zarówno kanałami prywatnymi, jak i publicznymi”, gdyż najbardziej

charakterystycznymi cechami tej komunikacji są: jej powszechna dostępność, polityczna natura oraz wymiar i konsekwencje kulturowe (Ociepka 2002: 15).

Jednakże rosnący społeczny zasięg i znaczenie Internetu powodują poszukiwanie nowych pojęć, bardziej odpowiadających współczesnemu charakterowi międzynarodowego przepływu różnych treści i przekazów. Stąd coraz większą popularność zyskuje termin „komunikowanie globalne”, w którym pierwszoplanowe znaczenie ma jego „sieciowość i horyzontalność”. Wskutek komunikowania globalnego następuje bowiem „zmiana modelu z transmisyjnego, dobrze oddającego hierarchiczną strukturę komunikowania międzynarodowego, na model sieciowy, uwzględniający strukturę sieci i pojawienie się nowych aktorów – węzłów” (Ociepka 2016: 12-13). Komunikowanie globalne zastępuje więc klasyczne komunikowanie międzynarodowe, dotyczy jednak przede wszystkim – z uwagi na różnice w poziomie rozwoju sieciowej infrastruktury – państw i społeczeństw zamożnej Północy naszego globu.

Z kolei w niemieckiej nauce o komunikowaniu i komunikacji społecznej (*Kommunikationswissenschaft*) prowadzona od początków XXI stulecia analiza przemian w komunikowaniu międzynarodowym wskazuje na rosnące znaczenie i adekwatność jeszcze jednego pojęcia, którym jest: „komunikacja transnarodowa” (*Transnationale Kommunikation*). W pracach niemieckich socjologów komunikowania i medioznawców można odnaleźć wiele argumentów, wniosków i koncepcji, opowiadających się za potrzebą stosowania tego terminu, najpełniej oddającego skalę i charakter przeobrażeń zachodzących w obszarze współczesnego komunikowania międzynarodowego (Hepp, Krotz & Winter 2005; Hepp 2006; Mau 2007; Pries 2008).

Reorientacja terminologiczna odnosząca się do nowych zjawisk i procesów związanych z komunikowaniem i komunikacją w skali międzynarodowej wskazuje również na potrzebę zmiany perspektywy metodologicznej w analizie tych przeobrażeń. Ich zarysowanie można uznać za zasadniczy cel badawczy niniejszych rozważań. Koniecznością staje się bowiem określenie semantycznej tożsamości podstawowych terminów stosowanych w badaniach nad komunikowaniem międzynarodowym, wyznaczenie wiodących płaszczyzn analitycznych oraz próby modelowego ujęcia rozpatrywanych zagadnień. Stąd szczególne znaczenie analizy komparatystycznej odnoszącej się zarówno do rezultatów badań o charakterze teoretycznym, jak i praktycznym.

Zakres znaczeniowy pojęcia „komunikacja transnarodowa”

Aby lepiej zrozumieć semantyczne różnice pomiędzy komunikowaniem międzynarodowym a komunikacją transnarodową, warto na wstępie przyjrzeć się znaczeniu obu przedrostków: „inter” i „trans”. Drugi z nich wskazuje na to, że w dobie Internetu i globalizacji procesy komunikacyjne w skali międzynarodowej nie zachodzą już głównie **między** różnymi państwami („inter”), ale przede wszystkim **ponad** i **poprzez** państwa narodowe i narodowe kultury („trans”). To aktywność jednostek, grup i środowisk zauważalna w sieci decyduje dziś o przepływie różnych przekazów w skali całego świata. Media społecznościowe, portale informacyjne i specjalistyczne, strony internetowe różnych instytucji i organizacji, internetowe wydania gazet i czasopism czy poczta elektroniczna odgrywają dziś wiodącą rolę w procesie globalnej cyrkulacji informacji, idei, opinii czy wartości.

Nie oznacza to jednak, że te przemiany naruszają czy zagrażają tradycyjnym procesom komunikacyjnym, które zachodzą pomiędzy państwami narodowymi czy narodowymi kulturami. W dalszym ciągu bowiem informacje i opinie z jednego kraju przepływają (głównie poprzez media masowe i agencje informacyjne) do innych państw i są tam prezentowane przez miejscowe media masowe, docierając w ten sposób do odbiorców. Gdyby jednak tę klasyczną formę komunikowania międzynarodowego odnieść do komunikacji transnarodowej, trzeba wziąć pod uwagę semantyczne odmienności różniące przekraczanie granic (*Grenzüberschreitung*) od pokonywania, przewycięzania granic (*Grenzüberwindung*). „Komunikowanie międzynarodowe oznacza komunikowanie, które przekracza granice narodowych państw i narodowych kultur, ale ich nie narusza. Komunikacja transnarodowa oznacza komunikację, która przewycięża, pokonuje granice narodowych państw i narodowych kultur, czyli redukuje i pomniejsza siłę ich wpływu na procesy komunikacyjne” (Wessler & Brüggemann 2012: 3). Można więc powiedzieć, że dla komunikacji transnarodowej najbardziej charakterystyczne, decydujące o jej społecznym znaczeniu, jest przewycięzanie granic państwowych i narodowych, pociągające za sobą obniżanie ich komunikacyjnej rangi w procesie komunikowania masowego i komunikacji społecznej.

W zrozumieniu znaczeniowej i społecznej odmienności obu terminów warto prześledzić ich wzajemne relacje w powiązaniu z trzecim pojęciem, jakim jest narodowe komunikowanie (*Nationale Kommunikation*), co obrazuje tabela 1. Wynika z niego wyraźnie, że o ile narodowe procesy komunikacyjne zamykają się w granicach konkretnego państwa, o tyle komunikowanie

międzynarodowe oraz komunikacja transnarodowa, co oczywiste, przekraczają granice administracyjne państwa i granice kulturowe narodów. Jednocześnie jednak, mimo odmiennego stosunku tych trzech pojęć do kwestii granic państwowych i narodowych, należy dostrzec w ich wzajemnych zależnościach pewne kontinuum. Informacje, opinie, idee i wartości powstałe w toku narodowych procesów komunikacyjnych zostają w części przeniesione do przekazów wykorzystywanych w komunikowaniu międzynarodowym, którymi rządzi mechanizm transmisji świadomie stosowany głównie przez instytucje i agendy rządowe, odgrywające wiodącą rolę w tym procesie. Jednocześnie część przekazów tworzonych w ramach komunikowania i komunikacji narodowej stanowi o treści komunikacji transnarodowej, wykorzystującej przede wszystkim horyzontalną płaszczyznę komunikowania się ludzi, grup, środowisk czy organizacji (zwłaszcza pozarządowych). Zarówno bowiem komunikowanie międzynarodowe, jak i komunikacja transnarodowa muszą uwzględniać strukturalne i kulturowe uwarunkowania komunikowania i komunikacji narodowej. Procesy komunikacyjne nie odbywają się przecież w próżni i stąd wzajemne oddziaływanie różnych form komunikowania i komunikacji jest czymś absolutnie naturalnym.

Tabela 1. Główne formy współczesnego komunikowania i komunikacji a ich stosunek do granic państwowych i narodowych

Podstawowe formy komunikowania i komunikacji w dobie globalizacji		
	Pola badawcze komunikowania i komunikacji przekraczających granice państwowe i narodowe	
Wyznaczone granicami (<i>Grenzgebundenheit</i>)	Przekraczające granice (<i>Grenzüberschreitung</i>)	Przewycięzające granice (<i>Grenzüberwindung</i>)
Komunikowanie i komunikacja narodowa	Komunikowanie międzynarodowe	Komunikacja transnarodowa

Źródło: Wessler & Brüggemann 2012: 4.

Dla wyraźniejszego określenia semantycznej tożsamości komunikacji transnarodowej należy zaznaczyć jej odrębności znaczeniowe w odniesieniu do dwóch pokrewnych pojęć występujących w niemieckich opracowaniach naukowych: komunikacji transkulturowej (*transkulturelle Kommunikation*) i komunikacji globalnej (*globale Kommunikation*). W przypadku pierwszego z nich, komunikacja transnarodowa akceptuje paradygmat

transkulturowości, zakładający, że współczesne kultury nie są zamkniętą jednością, lecz wskutek komunikowania i komunikacji są zmieniającym się i przenikającym kompleksem znaczeń, wartości, stylów życia czy przekonań. Komunikacja transnarodowa zakłada jednak, że w dużym stopniu państwa narodowe i narody wciąż kształtują treść i formy międzynarodowego obiegu przekazów, odwołując się do swojej historycznej, kulturowej, społecznej czy politycznej specyfiki. Stąd komunikacja transnarodowa przykładą większą wagę do tego, co narodowe aniżeli komunikacja transkulturowa.

Natomiast wobec komunikacji globalnej niemieccy badacze komunikacji transnarodowej przyjmują założenie, że wskazuje ona jedynie na skalę rozprzestrzeniania się różnych zjawisk związanych z transnarodowym charakterem procesów komunikacyjnych. Przewycięzanie czy pokonywanie granic państw i wspólnot narodowych ma bowiem nie zawsze charakter globalny, na co wskazują doświadczenia dotyczące przepływu informacji, idei, wartości wśród społeczeństw i krajów europejskich czy też w świecie arabskim (Wessler & Brüggemann 2012: 3-5).

Płaszczyzny i perspektywy analizy procesów związanych z komunikacją transnarodową

Obok tożsamości semantycznej równie ważnym obszarem refleksji naukowej dotyczącej komunikacji transnarodowej jest określenie zakresu problemowego badań empirycznych dokumentujących znaczenie i charakter procesów łączących się z tym pojęciem. W celu uzyskania pewnej klarowności ram naukowej analizy warto wyznaczyć jej zasadnicze płaszczyzny problemowe. Wydaje się, że z punktu widzenia specyfiki i dynamiki procesów komunikacyjnych związanych z komunikacją transnarodową należy przyjąć trzy wiodące płaszczyzny analityczne.

Pierwszą z nich stanowi analiza zjawisk i procesów dokonujących się ponad (*oberhalb*) konkretnymi państwami z perspektywy lingwistycznej, kulturoznawczej, medioznawczej czy politologicznej. W tym przypadku interesującym przedmiotem badań mogą być obszary oddziaływania mediów masowych czy też obszary rozpowszechniania informacji, opinii, idei czy wartości uwarunkowane jednorodnością bądź pokrewieństwem językowym lub bliskością kulturową. Interesującym polem badawczym mogą tu być procesy komunikacyjne dokonujące się w świecie arabskim lub w hiszpańskojęzycznych krajach Ameryki Południowej. Inny przykład stanowią struktury i zjawiska komunikacyjne o politycznym charakterze, zauważalne

choćby w krajach Unii Europejskiej, gdzie obserwujemy powstawanie sieciowych struktur transnarodowego społeczeństwa obywatelskiego (Wiktorska-Święcka 2017).

Druga płaszczyzna analizy obejmuje zjawiska i procesy komunikacyjne występujące poniżej (*unterhalb*), wewnątrz państw i wspólnot narodowych. Chodzi tu o pokonujące narodowe granice działania komunikacyjne jednostek, grup, środowisk czy organizacji, które nie mogą być z punktu widzenia komunikacji transnarodowej traktowane jako część składowa narodowego obiegu informacji i przekazów. W tym przypadku szczególne znaczenie ma aktywność komunikacyjna przejawiana w sieci internetowej, bardzo różnorodna pod względem formy i treści przekazów.

Trzecia płaszczyzna badawcza odnosi się do rozróżnienia między poglądami, postawami, wartościami, ideami jednostki a grupy czy instytucji, w ramach której ona funkcjonuje. Przykładowo dziennikarz jako jednostka posiada swój indywidualny światopogląd czy system wartości. Pracując jednak w konkretnej redakcji musi w większym lub mniejszym stopniu zaakceptować normy, wartości czy idee struktury organizacyjnej, której jest elementem składowym. Interesujące jest, w jakim stopniu tworzone przez dziennikarzy przekazy medialne są rezultatem ich indywidualnych przekonań, a w jakim efektem realizacji redakcyjnej polityki informacyjne. Przekazy te zamieszczane przecież w mediach lokalnych, regionalnych czy krajowych, trafiają po części do międzynarodowego obiegu treści medialnych (Hanitzsch & Seethaler 2009: 464-483). Podobnie w przypadku mediów społecznościowych ich uczestnicy, choć reprezentują różne nacje i kultury, dzielą w dużym stopniu normy, postawy czy wartości grup lub środowisk, do których należą (Vorderer 2015: 259-276).

Przyjęcie głównych płaszczyzn analizy zjawisk i procesów komunikacyjnych tworzących komunikację transnarodową wymaga uzupełnienia w postaci określenia podstawowych perspektyw badawczych. W opracowaniach niemieckich badaczy tej problematyki akcentowane są trzy perspektywy analityczne:

1. komparatystyczna – w ramach której zjawiska komunikacyjne i medialne występujące w różnych państwach i wspólnotach narodowych, instytucjach, organizacjach, obszarach językowych czy kulturowych, strukturach politycznych są analizowane pod kątem zauważalnych podobieństw lub różnic (Esser & Prfetsch 2003; Thomaß 2007),
2. analiza wpływu – pozwalająca na zbadanie wzajemnych relacji między różnorodnymi formami i treściami przekazów istotnych dla komunikacji transnarodowej. Chodzi tu przede

wszystkim o wyznaczenie pewnych wzorów, paradygmatów oddziaływania, dominacji lub wymiany występujących w tym obszarze zagadnień (Thussu 2007),

3. perspektywa analizy struktur i procesów, które powstają poprzez lub poza narodowymi państwami i kulturami, będąc przykładowo odzwierciedleniem takich uniwersalnych procesów jak globalizacja czy glocalizacja (Hepp 2004; Wessler 2008: 219-236).

Każda z wymienionych perspektyw badawczych wskazuje na niezwykle istotne zestawy spraw i zagadnień zespolonych z komunikacją transnarodową. I tak perspektywa komparatystyczna sprzyja urzeczywistnieniu dwóch ważnych celów poznawczych. Po pierwsze, pozwala na porównywanie różnych uwarunkowań ułatwiających wyjaśnienie specyfiki podobnych elementów zjawisk komunikacyjnych i medialnych. Nie chodzi przy tym tylko o opisywanie zauważalnych podobieństw czy różnic. To tylko pierwszy krok. Następnym jest identyfikowanie tych czynników, które tworzą pewne wzorce rozpatrywanych zbieżności czy rozbieżności komunikacyjnych. Po drugie, perspektywa komparatystyczna stwarza możliwość przedstawienia i wyjaśnienia procesów konwergencji i dywergencji w komunikacji transnarodowej. Konwergencja oznacza przyrost skali podobieństw w procesach komunikacyjnych, a dywergencja jej zmniejszenie. Co istotne, właściwa analiza procesów konwergencji czy dywergencji wymaga odpowiedniego doboru badanych przypadków, obejmującego różnorodne przejawy obu procesów.

Z kolei analiza wpływów koncentruje uwagę badawczą na zjawiskach wymiany, dominacji czy oddziaływania występujących w obszarze komunikowania masowego czy komunikacji społecznej. Oznacza to kierowanie zainteresowań badawczych zarówno w stronę analizy oddziaływania przepływu informacji w mediach społecznościowych, jak i rozpatrywanie skali wymiany czy dominacji popularnych formatów telewizyjnych, takich jak seriale czy audycje typu *talent show*. Tego typu fenomeny wyraźnie odzwierciedlają różne aspekty procesów komunikacyjnych charakterystycznych dla komunikacji transnarodowej.

Natomiast perspektywa analizy struktur i procesów, które powstają poprzez lub poza narodowymi państwami i kulturami, pozwala na empiryczną weryfikację udziału jednostek, grup, środowisk, organizacji czy instytucji w tworzeniu struktur umożliwiających przepływ informacji, opinii, idei lub wartości w wymiarze międzynarodowym.

Chociaż każda z omówionych płaszczyzn i perspektyw badawczych zwraca uwagę na odmienne aspekty procesu komunikacji transnarodowej, to nie można zapomnieć, że w praktyce

społecznej często splatają się one, przenikają i oddziałują na siebie. Potęguje to z jednej strony skalę trudności w badaniach nad komunikacją transnarodową, ale z drugiej czyni je wyjątkowo interesującymi.

Modelowe ujęcie badań nad komunikacją transnarodową

W wyjaśnieniu najbardziej charakterystycznych cech komunikacji transnarodowej pomocne może być wykorzystanie ujęcia modelowego. W opinii niemieckich badaczy najbardziej przydatnym modelem komunikowania, pozwalającym na określenie charakterystycznych cech komunikacji transnarodowej są cztery modele komunikowania masowego, których autorem jest amerykański medioznawca Denis McQuail ([Wessler & Brüggemann 2012: 18-21](#)). W myśl tej koncepcji w komunikowaniu masowych mamy do czynienia z modelem transmisji, rozgłosu (*publicity*), recepcji oraz modelem rytualnym ([McQuail 2010: 69-75](#)).

Model transmisji był przez lata modelem dominującym w komunikowaniu masowym oraz w ogóle w teorii komunikowania. Zakłada on, że komunikowanie masowe opiera się na transmisji określonej ilości informacji od jednego nadawcy do wielu odbiorców. Odbiorca w większym lub mniejszym stopniu przyczynia się do rozpowszechniania wiadomości, a nadawcy zajmują się przede wszystkim selekcją informacji pochodzących z różnych źródeł, tworzących później przekazy medialne.

Model rozgłosu opiera się na przekonaniu, że w komunikowaniu chodzi przede wszystkim o skoncentrowanie uwagi odbiorców na przekazach medialnych. W modelu tym popularność wiadomości jest ważniejsza niż ich treść. Z tego stanowiska wyrasta dewiza znana w *public relations*, iż negatywny rozgłos medialny jest lepszy niż jego brak.

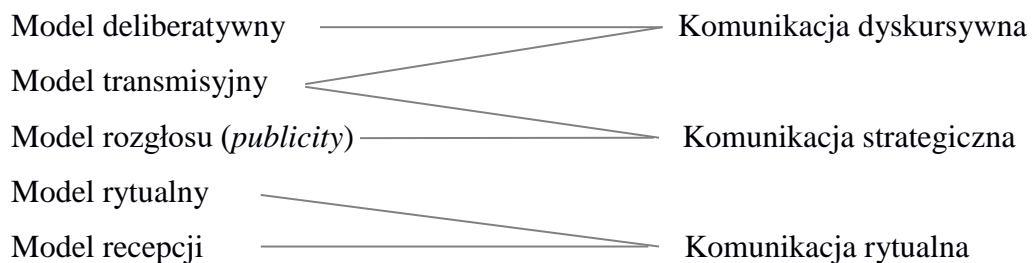
Model rytualny akcentuje z kolei rolę komunikowania masowego w kształtowaniu stylu życia, sposobów zachowań czy systemu wartości odbiorców. Skuteczność mediów masowych w tym zakresie potwierdzają naukowe badania sposobów spędzania czasu wolnego czy popularności telewizyjnych transmisji sportowych.

Natomiast **model recepcji** wskazuje na znaczenie komunikowania masowego w odbiorze medialnych przekazów przede wszystkim w kontekście kulturowym. Wprawdzie te przekazy są z reguły w czytelny sposób konstruowane, co powinno ułatwić ich akceptację lub odrzucenie, ale ich wielość oraz różnorodność kulturowa czyni często odbiorców bezkrytycznymi.

Jednak, aby określić charakterystyczne cechy komunikacji transnarodowej, należy w przekonaniu niemieckich badaczy do tego zestawu modeli dodać jeszcze jeden: **model deliberatywny**. Zgodnie z nim media masowe posiadają wyjątkowe możliwości organizowania istotnych debat społecznych z udziałem licznej publiczności (Peters 2007). Zaletą takich debat jest to, że ich uczestnicy i prowadzący je dziennikarze są nastawieni przede wszystkim na przekonywanie do swoich racji i argumentów publiczności, a nie samych siebie. Odbiorcy medialnych dyskusji mają więc sposobność poznania różnych poglądów i stanowisk, a tym samym ugruntowania bądź zmiany swoich własnych opinii i poglądów.

Jednak w tym momencie rodzi się pytanie: jak można te ogólne modele komunikowania masowego owocnie wykorzystać dla scharakteryzowania istoty komunikacji transnarodowej? Inaczej mówiąc: które z tych modeli należy uwzględnić przy realizacji zamierzeń badawczych dotyczących komunikacji transnarodowej? W syntetyczny sposób wyjaśnia to poniższy schemat.

Schemat 1. Teoretyczne modele komunikowania masowego a charakterystyczne cechy komunikacji transnarodowej

Źródło: Wessler & Brüggemann 2012: 19.

Komunikację transnarodową należy bowiem traktować jako **komunikację dyskursywną**, której centralnym punktem są dążenia do utworzenia transnarodowego społeczeństwa obywatelskiego, transnarodowej opinii publicznej. Istnieją już bowiem horyzontalne struktury sieciowe, pozwalające na organizowanie i prowadzenie debat z udziałem wielu uczestników wywodzących się z różnych państw i wspólnot narodowych, i to bez pośrednictwa tradycyjnych mediów masowych. Z drugiej strony należy się liczyć z tym, że i media masowe zainteresowane w utrzymaniu pozycji wiodącego organizatora debat społecznych, gotowe są do przełamывania ograniczeń wynikających z ich narodowego czy

państwowego charakteru. W tym wypadku trudno nie dostrzec zbieżności takiego pojmowania komunikacji transnarodowej z modelem deliberatywnym oraz transmisyjnym.

Jeśli zaś będziemy rozpatrywać komunikację transnarodową jako **komunikację rytualną**, to wówczas w centrum uwagi powinny być te elementy medialnej i niemedialnej komunikacji, które służyć będą kreowaniu społecznych zachowań przewyżających ograniczenia wyrastające z narodowych uwarunkowań historycznych, kulturowych, ekonomicznych czy politycznych. A wtedy doświadczenia z badań komunikowania masowego pod kątem nad modelu rytualnego czy modelu recepcji mogą się okazać niezwykle użyteczne.

Trudno też w komunikacji transnarodowej nie widzieć **komunikacji strategicznej**, w ramach której szczególne miejsce zajmuje dyplomacja publiczna, inicjowana zarówno przez media masowe, jak i podmioty społeczne: różne środowiska, organizacje czy społeczności. Działania tego typu nawiązują tym samym do specyfiki modelu rozgłosu i modelu transmisyjnego komunikowania masowego. Ukierunkowane są bowiem na tworzenie przewyżającego narodowe ograniczenia pozytywnego lub negatywnego wizerunku wielu spraw i problemów ważnych dla społeczności międzynarodowej, takich jak chociażby zwalczanie terroryzmu, pomoc krajom ubogim czy kształtowanie świadomości proekologicznej.

Jak widać, odwołanie się do teoretycznych modeli komunikowania masowego, a także analiza semantycznej tożsamości podstawowych terminów stosowanych w naukowej eksploracji komunikowania i komunikacji w skali światowej oraz określenie płaszczyzn i perspektyw analitycznych – otwiera wiele możliwości poznania istoty i charakterystycznych cech komunikacji transnarodowej. Różnorodność jej treści i form oraz jasno zarysowane cele związane z przewyżaniem słabości klasycznego komunikowania międzynarodowego, zhierarchizowanego i podporządkowanego interesom państw i wspólnot narodowych – każe upatrywać w komunikacji transnarodowej przyszłość międzynarodowej cyrkulacji informacji, opinii, idei czy wartości, pokonującej granice polityczne i kulturowe.

Bibliografia:

- Esser, F., & Pfetsch, B. (red.) (2003). *Politische Kommunikation im internationalen Vergleich: Grundlagen, Anwendungen, Perspektiven*. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.
- Hanitzsch, T., & Seethaler, J. (2009). Journalismuswelten: Ein Vergleich von Journalismuskulturen. *Medien und Kommunikationswissenschaft*, 57 (4), 464–83.
- Hepp, A. (2004). *Netzwerke der Medien: Medienkulturen und Globalisierung*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
-

- Hepp, A. (2006). *Transkulturelle Kommunikation*. Konstanz: UVK.
- Hepp, A., Krotz, F., & Winter, C. (red.) (2005). *Die Globalisierung der Medienkommunikation. Eine Einführung*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
- Krzysztofek, K. (1983). *Komunikowanie międzynarodowe*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Mau, S. (2007). *Transnationale Vergesellschaftung. Die Entgrenzung sozialer Lebenswelten*. Frankfurt am Main: New York Campus.
- McQuail, D. (2010). *McQuails mass communication theory*. London: Sage.
- Mikułowski Pomorski, J. (1999). *Komunikacja międzykulturowa*. Kraków: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie.
- Ociepka, B. (2002). *Komunikowanie międzynarodowe*. Wrocław: Wydawnictwo ASTRUM.
- Ociepka, B. (2016). Komunikowanie globalne – rewizja pojęcia. *Studia Medioznawcze*, 4, 11–20.
- Olędzki, J. (1998). *Komunikowanie w świecie. Narzędzia, teorie, unormowania*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA.
- Peters, B. (2007). *Der Sinn von Öffentlichkeit*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Pries, L. (2008). *Die Transnationalisierung der sozialen Welt: Sozialräume jenseits von Nationalgesellschaften*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Thomaß, B. (2007). *Mediensysteme in internationalen Vergleich*. Konstanz: UVK.
- Thussu, D.K. (red.) (2007). *Media on the move: Global flow and contra-flow*. London-New York: Routledge.
- Vorderer, P., (2015). Der mediatisierte Lebenswandel. Permanently online, permanently connected. *Publizistik*, 60 (3), 259–76.
- Wessler, H. (2008). *Mediale Diskursöffentlichkeiten im internationalen Vergleich – ein Forschungsprogramm*. W: G. Melischek, J. Seethaler & J. Wilke (red.), *Medien & Kommunikationsforschung im Vergleich: Grundlegen, Gegenstandsbereiche, Verfahrensweisen*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
- Wessler, H., & Brüggemann, M. (2012). *Transnationale Kommunikation. Eine Einführung*, Wiesbaden: Springer VS.
- Wiktorska-Świącka, A. (2014). *Transnarodowe społeczeństwo obywatelskie na poziomie europejskim*. W: A. Paczeński, & M. Klimowicz (red.), *Procesy integracyjne i dezintegracyjne w Europie. Podręcznik akademicki*. Wrocław: OTO-Wrocław.